

Skötselplan för Middagsmärkets naturreservat i Mullsjö kommun

1.	Syftet med naturreservatet.....	3
2.	Beskrivning av området.....	3
2.1.	Administrativa data	3
2.2.	Prioriterade bevarandevärden	4
2.3.	Topografi, geologi och hydrologi.....	4
2.4.	Historik och markanvändning.....	4
2.5.	Växt- och djurliv	5
2.6.	Friluftsliv	5
2.7.	Bebyggelse och anläggningar	6
2.8.	Källförteckning.....	6
3.	Mål och skötselåtgärder för naturreservatet	6
3.1.	Övergripande mål med skötseln.....	6
3.2.	Skötselområden med bevarandemål och åtgärder	7
3.3.	Oplanerade övergripande åtgärder	10
3.4.	Friluftsliv och gränser.....	10
3.5.	Sammanfattning av planerade skötselåtgärder	11
4.	Dokumentation och uppföljning.....	12
4.1.	Uppföljning av skötselåtgärder	12
4.2.	Uppföljning av bevarandemål	12
5.	Bilagor	12

Skötselplanens giltighetstid

Skötselplanen har upprättats av Länsstyrelsen i Jönköpings län 2026 och gäller tills vidare men bör revideras när tillsyn eller uppföljning visar att behov finns. Beslutets syfte och föreskrifter sätter ramarna för skötselplanens revidering. Beslut om naturreservat fattades den 19 maj 2026.

Vid frågor om skötsel av naturreservat kontakta Länsstyrelsens växel, telefon: 010-223 60 00.

1. Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- Bevara och utveckla en flerskiktad betespräglad blandskog med karaktäristiska strukturer som brynmiljöer, grova gamla träd, ljusöppna gläntor, varierande öppenhet och biologisk mångfald
- Bevara och utveckla en ljusöppen betespräglad hassellund med inslag av äldre hasselbuketter och ädellövträd

Syftet ska uppnås genom att:

- Betesdrift i kombination med skötsel i trädskiktet för att skapa gläntor, brynmiljöer, flerskiktning, förutsättningar för gamla grova träd och varierande öppenhet
- röjning av ung hassel och avveckling av beskuggande träd i hassellunden vid behov

2. Beskrivning av området

2.1. Administrativa data

Namn	Middagsmärket
Skyddsform	Naturreservat
Areal	16 hektar (ha) varav vatten 0 ha
Beslut om Natura 2000	Nej
IUCN-kategori	IV – Habitat/Artskyddsområde
Miljömål	Levande skogar, Ett rikt växt- och djurliv, Ett rikt odlingslandskap
Län	Jönköping
Kommun	Mullsjö
Socken	Sandhem
Naturgeografisk region	Sydsvenska höglandets västdel (11)
Mittpunktskoordinater	N6427727 – E432091 (SWEREF99TM)
Lägesbeskrivning	Ca 5 km öster om Sandhem och 8 km norr om Mullsjö
Fastighet	Del av Middagsmärket 1:1 Nyttjanderätter och servitut redovisas i sakägarförteckningen, bilaga 3
Fastighetsägarkategori	Enskilda
Gräns	Enligt beslutskartan, bilaga 1. Gränsen är inmätt enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.
Förvaltare	Länsstyrelsen i Jönköpings län

Areal per markslag

Skog	12,8 ha
Åkermark	0,9 ha
Övrigt	2,3 ha

2.2. Prioriterade bevarandevärden

Naturtyp	Lövblandad barrblandskog, betespräglad blandskog, hassellund
Strukturer	Flerskiktad skog, varierande öppenhet, brynmiljöer, ljusöppna gläntor, grova gamla träd
Arter	Lunglav, ädellav, mörk husmossa

2.3. Topografi, geologi och hydrologi

Hela området utgörs av en västvänd sluttning med sin högsta punkt i öst på 318 m över havet och lägsta i väst på 244 m över havet. Området är källpåverkat vilket yttrar sig genom att det på sina platser bildats blötare partier med en koncentration i norra och västra delen. Området har en varierande terräng med båda flacka och brantare partier. Berggrunden består av granit med stråk av gnejsiga bergarter och jordarten utgörs av morän. Naturreservatet ligger inom huvudavrinningsområdet Göta älv.

2.4. Historik och markanvändning

Enligt den ekonomiska 50-talskartan var reservatsområdet tidigare mer öppet med öppen hagmark närmst gården och gles lövskog där vi idag har en tätare blandskog. Spår från detta kan man se genom hagmarksträd som kan hittas här och var i området likaså stenmurar och stora stenrösen. Större delen av reservatets östra del utgörs också av kulturhistorisk lämning i form av fossil åker, röjningsröseområde, RAÄ-nummer¹: L1972:9519. I kartor från 1600- och 1700-talet har ägorna kring Middagsmärket både benämnts som "Middagsmärkets beteshagar" och "äng". Genom området gick tidigare en bruksväg vilken man kan se spår av även idag.

Genom området gick även ett par luftledningar, där den västra är kvar än idag.

¹ Riksantikvarieämbetets benämning för kultur- och fornlämningar

2.5. Växt- och djurliv

Skogen utgörs av en flerskiktad blandskog med koncentration av barrträd i norr och öst och lövträd i sydväst. Trädslag som förekommer är gran, tall, asp, ask, al, ek, rönn, björk och hassel. Skogen påvisar en varierande ålder med både yngre träd och äldre grova träd. Även artförekomsterna indikerar på en skog med hög och jämn luftfuktighet, lång kontinuitet och skog med höga bevarandevärden.

I de östra och nordvästra delarna av området är graninslaget högt med ett flertal grövre granar och enstaka karaktäristiska kjolgranar. Granbestånden är generellt glesa med ett fåtal mer tätta partier. Även tall förekommer här och var. I västra delen dominerar lövträden och främst av hassel och al. Här finns flera grova buketter med till viss del döda stammar och på flera av dessa växer signalarten krushättemossa. Vid reservatets södra kant är området generellt mer öppet och en mängd hävdarter förekommer till exempel slättergubbe, smörbollor, blåsuga, stagg, liten blåklocka, stor blåklocka, grönvit nattviol och ängsvädd. I den mer slutna skogen och främst vid områdets nordöstra kant hittas flera fuktberoende arter däribland lunglav, ädellav, grynig filtlav och brunpudrad nållav. I skogen finns även signalarterna skoghaksmossa, skuggsprötmossa och mörk husmossa. Vedsvampen brandticka kan också hittas i naturreservatet, även den trivs i mer fuktiga miljöer. Spritt i området står grova äldre lövträd av trädslagen asp, ask och ek. Området är källpåverkat och har därav en generellt hög och jämn luftfuktighet. Genomgående för hela reservatet är dess goda förekomst av död ved, både av liggande och stående träd i olika nedbrytningsstadier.

Markskiktet utgörs främst av husmossa, väggmossa och kammossa. I delar av området är marken täckt av blåsippa och vitsippa och i andra delar dominerar lingon- och blåbärsris.

Djurlivet är dåligt undersökt.

Kända förekomster av signalarter och rödlistade arter finns samlade i bilaga 2a.

2.6. Friluftsliv

I området förekommer inga stigar eller övriga friluftslivsanordningar.

2.7. Bebyggelse och anläggningar

Hela området är idag stängslat med taggtråd för den pågående betesdriften. I östra delen av området går en mindre skogsbilväg och i väst går en ledningsgata.

2.8. Källförteckning

Kulturmiljöregistret. Riksantikvarieämbetet.

Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen. Strategi för formellt skydd av skog i Jönköpings län. Meddelande 2020:4.

SGU. Jordartskarta

SGU. Berggrundskarta

Skogsstyrelsen. Nyckelbiotopsbeskrivningar.

www.artportalen.se

3. Mål och skötselåtgärder för naturreservatet

3.1. Övergripande mål med skötseln

Naturreservatet ska ha en varierande öppenhet med en variation av naturtyper som öppen hassellund, trädklädd betesmark och med en kontinuitet av betad blandskog med inslag av lövsumpskog med god förekomst av död ved i olika successioner. Områdets historia med bakgrund till den tidigare och pågående hävden ska fortgå och utvecklas genom att lövträdsområden öppnas upp, brynmiljöer skapas och grova träd friställs. Den höga och stabila luftfuktigheten ska bibehållas genom att delar av skogsområdet hålls mer slutet. Middagsmärket ska hysa en artrik flora och fauna knuten till områdets olika biotoper.

I samband med utglesningsåtgärder som innebär uttag av virke där maskiner krävs för uttransport kommer huvudsakligen skogsbilvägen som redan finns i området att användas. För att undvika körskador ska körning i områden med hög markfuktighet undvikas. Åtgärder i närheten av delområde 2a ska ske med stor försiktighet och på sådant sätt att områdets mikroklimat inte påverkas särskilt. Parkering i samband med skötselåtgärder och vid tillsyn får ske på anvisad plats enligt skötselplankarta, bilaga 2b.

Naturreservatet är indelat i tre skötselområden:

1. Barrblandskog med lövträdsinslag
2. Fuktig blandskog med inslag av ädellövträd och hassellund
3. Åkermarker

3.2. Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

För skötselområdesindelning, se skötselplankarta bilaga 2b.

Skötselområde 1: Barrblandskog med lövträdsinslag 5 ha

Områdesbeskrivning

Skötselområdet utgörs av en olikåldrig barrblandskog med inslag av lövträd. På sina platser förekommer dungar av yngre, tätbevuxen gran. Spritt i skötselområdet står lövträd av främst asp, ek och rönn, vissa av något grövre dimensioner. Genom området går en gammal skogsbilväg fram till åkern i öst. Stora delar av skogen utgörs av fornåker vilket visar sig genom stenrösen och en stenmur i områdets östra kant. Liggande och stående död ved förekommer.

Bevarandemål

Skogen ska utgöras av en flerskiktad, olikåldrig och betespräglad barrblandskog med inslag av lövträd med lång kontinuitet av främst gran, tall och asp. Grova solbelysta lövträd ska finnas likaså karaktäristiska kjolgranar. Liggande och stående död ved i olika dimensioner och nedbrytningsstadier ska förekomma i sådan mån att tillgängligheten för betet inte påverkas. Arter knutna till de nedan angivna naturtyperna ska ha förutsättningar att etablera sig och spridas i området. Övergången från skog till öppen mark ska utgöras av, företrädesvis blommande och bärande, skogsbryn. Skötselområdet ska utgöras till största delen av taiga (9010) och i de mer öppna områdena av träddklädd betesmark (9070).

Restaureringsåtgärder

- Inväxande gran avvecklas för att gynna grovlekstillväxten på enstaka individer och för att skapa en stormtålig skog med välutvecklade rötter
- Utglesning av täta granområden och skogskanter för att skapa en delvis luckig skog med förutsättningar för karaktäristiska

hagmarksträd, en artrik grässvål med en varierad betesflora och även för att skapa brynmiljöer vid övergången till öppen mark

- Grova lövträd och efterträdare friställs

Löpande skötselåtgärder

- Årlig beteshävd
- Lövträdsföryngring gynnas och stängslas vid behov
- Granen hålls efter vid behov för att gynna grova löv- och barrträd, lövträdsföryngring och ljusöppna luckor
- Öppna grässvålspartier hålls fortsättningsvis öppna
- Grova löv- och barrträd hålls fria från igenväxning

Skötselområde 2: Fuktig blandskog med inslag av ädellövträd och hassellund 8,5 ha

Områdesbeskrivning

Skötselområdet är en flerskiktad blandskog med rikligt lövträdsuppslag i söder och mer blandad skog i norr med till viss del grova granar. I södra delen förekommer trädslag som hassel, al, rönn, björk, asp, ek och ask, några grövre med utvecklad krona. På sina platser är det tätt av sly vilket gör området ganska otillgängligt. Delar av lövskogsområdet utgörs idag av en tät hassellund med enstaka grövre hasselbuketter som beskuggas av överhängande träd. Spår från det tidigare odlingslandskapet yttrar sig i form av stenrösen och hagmarksträd. Genom området går flera fuktstråk som ger delar av området dess höga och jämna luftfuktighet. I nordost förekommer flera exemplar av den hotade laven ädellav, som är beroende av hög och jämn luftfuktighet, på flera träd. Även små exemplar av lunglav finns på flera träd.

Bevarandemål

Området ska utgöras av en flerskiktad, betad och fuktig lövträdsdominerad blandskog samt hassellund. Hassellunden ska vara öppen och solbelyst med förekomst av grova hasselbuketter. Lövskogen ska ha olika grader av öppenhet med delvis lummiga områden och andra mer öppna med högre ljusinsläpp. Barrskogen ska vara öppen med förekomst av både grövre barrträd och lövträd. Området ska ha god förekomst av stående och liggande död ved i olika dimensioner och nedbrytningsstadier. Karaktäristiska strukturer som stenrösen och hagmarksträd ska stå fritt och finns spritt i området. Skogen ska vara olikåldrig med såväl föryngring som äldre grova lövträd. Övergången från skog till öppen mark ska

utgöras av, företrädelsevis blommande och bärande, skogsbryn. Området ska delvis utgöras av taiga (9010) och delvis av trädklädd betesmark (9070).

Restaureringsåtgärder

- Grova lövträd och hasselbuketter friställs
- Utglesningsåtgärder i såväl barrskogsområden som lövskogsområden och skogskanter i syfte att skapa en delvis luckig skog med förutsättningar för karaktäristiska hagmarksträd, en artrik grässvål med en varierad betesflora och för att skapa brynmiljöer vid övergången till öppen mark

Löpande skötselåtgärder

- Delområde 2a, området får betas och hållas fri från igenväxning i sådan mån att förekommande hotade arter inte påverkas negativt vilket kan ske genom till exempel förändrad luftfuktighet eller avsaknad av gamla aspar och ädellövträd
- Årlig beteshävd
- Hassellunden hålls ljusöppen och grova hasselbuketter gynnas
- Luckhuggning och veteranisering vid behov
- Igenväxningsvegetation och sly röjs bort vid behov. Grova lövträd, blommande träd och buskar hålls fria från igenväxning, liksom grova granar och tallar
- Liggande och stående död ved gynnas i sådan mån att det inte påverkar betet
- Stenrösen hålls fria från igenväxningsvegetation

Skötselområde 3: Åkermarker 2 ha

Områdesbeskrivning

Tre åkermarker varav två som aktivt brukas idag. De stängslade åkermarkerna i väst och syd kommer fortsättningsvis få brukas. På resterande delar och åkermark ska betet fortgå.

Bevarandemål

De öppna ytorna bidrar med ökad fodertillförsel till betesdjuren. Ytorna ska vara öppna och tillgängliga för djuren. Övergången från de öppna ytorna till skogen ska utgöras av skogsbryn.

Restaureringsåtgärder

- Inga åtgärder aktuella

Löpande skötselåtgärder

- Åkermarkerna hålls öppna genom åkerbruk eller bete
- Igenväxningsvegetation ska röjas bort
- Gynna blommande och bärande buskar och träd.

3.3. Oplanerade övergripande åtgärder

Inom hela naturreservatet är det tillåtet att bekämpa för området invasiva eller främmande arter.

Vid behov får åtgärder genomföras för att undvika eller begränsa storskaliga angrepp av granbarkborre genom fällning och barkning av angripna granar samt rotkapning och barkning av vindfällda granar. Fällda träd ska i första hand lämnas i naturreservatet, men fällda färskt angripna träd kan i undantagsfall transporteras ut om områdets prioriterade bevarandevärden påtagligt hotas.

3.4. Friluftsliv och gränser

Inom reservatsområdet finns idag inga friluftsanordningar eller stigar. Inga anordningar planeras heller att uppföras med undantag för gränsmarkering och informationstavla.

Bevarandemål

Gränsmarkeringen för området ska vara i gott skick. Besökare till naturreservatet ska kunna ta del av föreskrifter och information om områdets naturvärden och kulturvärden genom lättillgängliga informationstavlor som är i gott skick och en informativ hemsida. Informationen i området ska förhöja upplevelsen av besöket, hjälpa besökarna att få sina förväntningar uppfyllda och bidra till att syftet med områdesskyddet uppnås.

Skötselåtgärder

- Naturreservatets gränser ska markeras enligt Naturvårdsverkets anvisningar inom 1 år efter att beslutet om naturreservatet vunnit laga kraft.
- Informationstavla ska placeras ut inom 2 år efter att beslutet om naturreservatet vunnit laga kraft.
- Naturreservatet ska ha en egen sida på Länsstyrelsens webbplats med information om områdets naturvärden och tillgänglighet.
- Informationstavlor ska innehålla karta över området, information om naturreservatets naturvärden samt naturreservatsföreskrifter för allmänheten.

3.5. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder

Åtgärd	Var	När
Gränsmarkering	Yttergräns	Inom 1 år efter att beslutet om naturreservatet vunnit laga kraft
Informationstavlor	Se föreslagen plats, bilaga 2b	Inom 2 år efter att beslutet om naturreservatet vunnit laga kraft
Beteshävd	Alla skötselområden	Årligen
Stängsling och underhåll av stängsel	Alla skötselområden	Vid behov
Utglesning i skogskanter mot öppna marker för att skapa en stabil, stormtålig och ljus brynmiljö av stora träd samt skapa en artrik solbelyst övergångsmiljö från skog till öppen mark	Skötselområde 1 och 2	Vid behov
Utglesning och friställning i hassellunden i syfte att gynna grova hasselbuketter och för att få en ljusöppen hassellund	Skötselområde 2	Senast år 2030 och därefter vid behov
Utglesning och friställning i de tätare granbestånden för att gynna grässvålen och för att gynna grovlekstillväxten av lövträd, tall, gran och eventuella efterträdare	Skötselområde 1 och 2	Senast år 2030 och därefter vid behov
Röjning av igenväxningsvegetation, veteranisering, frihuggning/luckhuggning, tillfällig stängsling och röjning av gran och sly för att gynna grovlekstillväxten av lövträd, tall, gran och eventuella efterträdare	Skötselområde 1 och 2	Vid behov

4. Dokumentation och uppföljning

4.1. Uppföljning av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs inom naturreservatet ska följas upp och dokumenteras enligt Naturvårdsverkets och Länsstyrelsens riktlinjer.

4.2. Uppföljning av bevarandemål

En fördjupad uppföljning av naturreservatets värden (natur- och friluftslivsvärden) och de uppsatta bevarandemålen bör ske. Uppföljningen ska ske enligt riktlinjer för uppföljning av skyddade områden.

5. Bilagor

2a Artlista

2b Skötselplankarta

Urval av arter inom Middagsmärkets naturreservat

Nedan redovisas kända förekomster av rödlistade arter, signalarter, arter i EU:s art- och habitatdirektiv samt andra arter av intresse. Arterna är indelade i grupp och därefter i bokstavsordning efter det svenska namnet med det latinska namnet inom parentes.

Kategori: EN (starkt hotad), VU (sårbar), NT (nära hotad), S3 (högt signalvärde), S2 (medelgott signalvärde), S1 (lågt signalvärde). EU (arter i art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet). F (Fridlyst). Ö (övrig intressant art).

Inventerat: det år som senaste fyndet observerades.

Referens: LST (Länsstyrelsen), AP (Artportalen).

Tabell över kända förekomster av rödlistade arter, signalarter, arter i EU:s art- och habitatdirektiv samt andra arter av intresse.

Art	Kategori	Inventerat	Referens
Kärlväxter			
Blodrot (<i>Potentilla erecta</i>)	Ö	2024	LST
Blåsippa (<i>Hepatica nobilis</i>)	S1, F	2024	LST
Grönvit nattviol (<i>Platanthera chlorantha</i>)	F, S2	2025	LST
Kärrfibbla (<i>Crepis paludosa</i>)	S2	2024	LST
Ormbär (<i>Paris quadrifolia</i>)	S1	2024	LST
Smörboll (<i>Trollius europaeus</i>)	F	2025	LST
Stagg (<i>Nardus stricta</i>)	Ö	2024	LST
Slättergubbe (<i>Arnica montana</i>)	VU, EU	2025	LST
Mossor			
Fällmossa (<i>Antitrichia curtipendula</i>)	S3	2024	LST
Grön sköldmossa (<i>Buxbaumia viridis</i>)	S3, EU, F	2025	AP
Krushättemossa (<i>Ulota crispa</i>)	S2	2024	LST
Mörk husmossa (<i>Hylocomiastrum umbratum</i>)	S3	2024	LST
Skogshakmossa (<i>Rhytidiadelphus subpinnatus</i>)	S2	2024	AP
Skuggsprötmossa (<i>Eurhynchium striatum</i>)	S3	2024	AP
Vågig sidenmossa (<i>Plagiothecium undulatum</i>)	S2	2024	AP

Lavar			
Brunpudrad nållav (<i>Chaenotheca gracillima</i>)	NT, S3	2024	AP
Grynig filtlav (<i>Peltigera collina</i>)	NT, S3	2024	LST
Korallblylav (<i>Parmeliella triptophylla</i>)	S3	2024	AP
Lunglav (<i>Lobaria pulmonaria</i>)	NT, S3	2024	AP
Lönnlav (<i>Bacidia rubella</i>)	S2	2024	AP
Skinnlav (<i>Leptogium saturninum</i>)	S3	2024	AP
Ädellav (<i>Megalania grossa</i>)	VU, S3	2024	AP
Svampar			
Brandticka (<i>Pycnoporellus fulgens</i>)	S2	2024	LST

Källförteckning

Artdatabanken 2026. Rödlistade arter i Sverige 2026.

Bilaga 2 till art- och habitatdirektivet

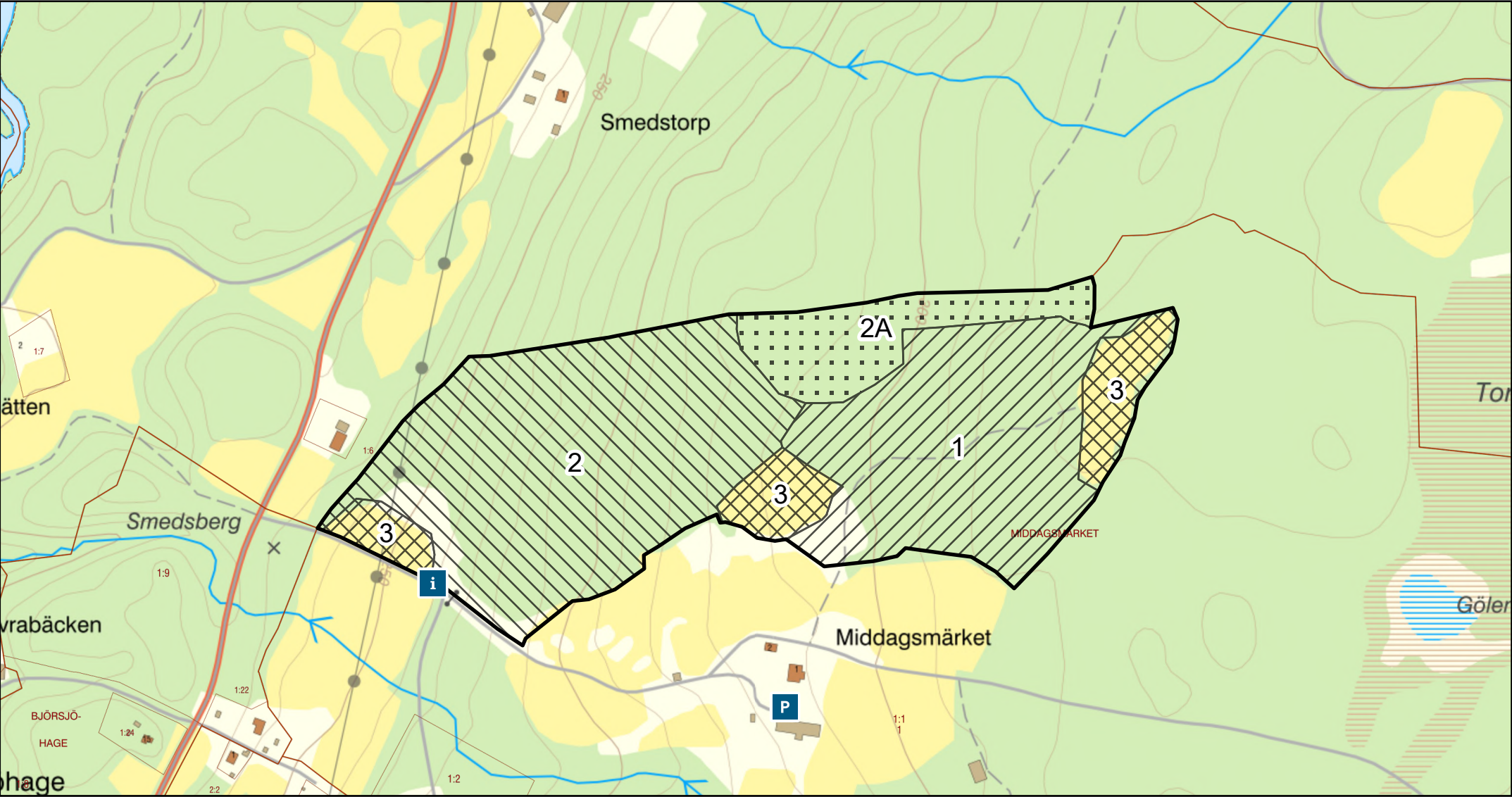
Skogsstyrelsen 1994. Signalarter i projekt nyckelbiotoper.

Skogsstyrelsen 2019. Skyddsvärd skog – Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning

Skogsstyrelsen 2020. Ett urval av naturvårdsarter och andra indikatorarter

Middagsmärkets naturreservat

Skötselplankarta
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2026-05-19, dnr 3732-2024

 Gräns för naturreservatet

 Information

 Parkering

Skötselområden

 1

 2

 2A

 3

Skala: 1:5000

